

Az új pedagógiai irányzatok recepciója az Erdélyi Iskola című oktatásügyi és népnevelő folyóiratban

© OZSVÁTH Judit

Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár
ozsvathjudit@yahoo.com

A két világháború között Erdélyben mindössze kilenc nevelésügyi kérdésekkel foglalkozó kiadvány jelent meg. Ezek között az irodalomtörténész és ifjúsági tanulmányi vezető György Lajos, valamint a római katolikus egyetemi lelkész (későbbi püspök) Márton Áron által életbe hívott és az első hét éven át közösen szerkesztett Erdélyi Iskola volt az egyetlen, amelyik az aktuális problémák elemzése, megoldási lehetőségeinek keresése helyett a lendületes építő munkára helyezte a hangsúlyt. *„Külső körülmények tájékozódásunk körét szűkre fogják, a tanulás lehetőségeit kevesbíti szegénységünk is, mégis lépést akarunk tartani az idővel, s hogy erdélyi hivatásunknak megfelelően taníthassunk, erőfeszítések árán is tanulunk”* – fogalmaztak beköszöntő írásukban a szerkesztők. A tanévente négy alkalommal, 128-132 oldalnyi terjedelemben megjelent Erdélyi Iskola füzeteiben közölt hosszabb írások és módszertani segédanyagok az iskolai oktatásban tevékenykedő pedagógusok munkájához nyújtottak segítséget, míg a folyóirat második nagy egységében elhelyezett előadásanyagok az iskolán kívüli népnevelés hívatottak szolgálni. A gazdag könyv- és folyóiratszemle a frissen megjelent, ám az erdélyi pedagógusok által nehezen hozzáférhető magyarországi és külföldi kiadványokról hozott részletes ismertetőket.

Az erdélyi magyarságot különösen megpróbáló politikai és gazdasági viharok idején tehát György Lajosék folyóirata nem adott teret a nincstelenség miatti siránkozásnak, ehelyett lelkesített és előre mutatott. Az iskolai oktatáshoz kapcsolódó első egységben számos írás foglalkozott a Nyugat-Európában és Amerikában egyre szélesebb körben terjedő reformpedagógiai irányzatokkal. Ezek a nemzetek úgy érezték, hogy a válságból kivezető út a megváltozott szellemű és jobb módszerű új iskolán keresztül vezet. Ezért mindenütt demokratikusabb elvekre épülő „új” iskolát követeltek. Az új iskolától a demokratikus állam számára nevelt polgárokat reméltek, akik a világ demokratikus átalakulását segíthetik. A szerkesztők jól tudták, hogy az aktuális erdélyi körülmények nem kedveztek azok implementálásának, ám az általuk hirdetett szemléletváltás és az abból „kinövő”, az anyagi és egyéb lehetőségek függvényében megvalósítható, a helyi sajátosságokhoz igazodó pedagógia és módszertan útjában nem láttak akadályokat. Sőt, meggyőződéssel vallották, hogy az új, gyermekközpontú szemlélet munkakedvet, lendületet képes szítani az elcsüggedt pedagógustársadalomban, ezért is törekedtek azok népszerűsítésére.

Jelen tanulmány az Erdélyi Iskola 1933-1940 között megjelent 28 lapszámában publikált, az új nevelési elvekkel kapcsolatos írások elemzése alapján igyekszik részletes képet rajzolni a reformpedagógiai törekvések folyóiratbéli recepciójáról.

A „rég” pedagógiai elvek kritikája nem külön írásokban jelent meg, hanem rendszerint az új szemlélet ismertetése előtt, utóbbiak megjelenésének és terjesztésének szükségszerűségét is hangsúlyozva. Az új nevelési törekvéseket általában a régiekkel szembeállítva mutatták be a hosszabb írások, tanulmányok szerzői.

Az Erdélyi Iskolát tulajdonképpen megálmodó és annak iskolai neveléshez kapcsolódó részét szerkesztő György Lajos már első hosszabb írásában határozottan leszögezte, hogy *„napjaink iskolája, amely a lelkeket a válságból ki akarja vezetni s a jobb jövő munkálását tekinti feladatának, nem haladhat a régi mederben s nem dolgozhat a világháború előtti nagyon is megrozsdásodott, nyikorgó módszerrel”* (György, 1933/34:3). Véleménye szerint a Herbart-féle tanítási elveket követő, a nevelést szinte teljesen mellékesnek tekintő, a materialista világnézet exponenseként működő, a lélekről szinte tudomást sem vevő iskola nem is lehetett hosszú életű. A „tabula rasa”-ként kezelt emberi értelem „üres lapjainak teleírására” beállított régi oktatási rendszer iskolái a gyermek helyett a tanítót állították középpontba. *„A tanító kérdezett, fölhívta a figyelmet, a tanuló felelt s a tanítóhoz igazodott. A tanulónak azonban csak akkor volt szabad felelnie, ha kérdezték, és csak annyit, amennyit tőle kérdezték. Karba tett kezekkel kellett figyelnie, előrenéznie s arra volt kényszerítve, hogy teljesen passzív magatartást tanúsítson. Végigment a normál fokozatokon anélkül, hogy talán egyszer is alkalma és módja lett volna a maga lelkéből fakadó öntevékenységre kifejtésére. Az iskola a gyermeki lélek energiakészletét nem ismerve, a tanító apperceptációs munkájára támaszkodott s a nevelésben a szoktatás álláspontjára, meg bizonyos tapasztalatokon nyugvó rendszabályokra helyezkedett”* – fogalmazott György Lajos egy lapszámmal később (György, 1933/34:231). A lelki fejlődéshez nélkülözhetetlen játékokra, különféle szabad foglalkozásokra a gyermeknek csak iskolán kívül nyílt alkalma, s az kevés volt az iskolai belső passzivitás ellensúlyozására.

Az anyaországi Mosdóssy Imre szerint *„a túlzott feladatokkal terhelt ifjúság nem képes a nagyot akarásra, mert a túlterhelt lélek agyongyötört és rabszolga-lélek marad mindörökké”* (Mosdóssy, 1933/34:240). Ugyanezt hangsúlyozta az ezennel Magyar Tamás álnéven publikáló György Lajos is, aki az új szellemű értelmi nevelés módszereiről értekezett az Erdélyi Iskolában. *„Ismeretek alapján akarjuk a gyermek lelkét művelni és az eszét fejleszteni, de ezt nem az ismeretek bombázásával érjük el. Ellenkezőleg. A sok ismeret megterheli és megzavarja a gyermek lelkét”* (Magyar, 1934/35:8). A szerző erőteljes hangon ostorozza korának oktatási rendszerét, amiért még mindig a „ne sokfélét, hanem sokat!” elvet érvényesíti az ismeretátadásban. *„A túlterhelés komoly baj – írja ugyanott –, amely ellen minden erőnkkel küzdenünk kell.”*

Az ismeretanyag mennyiségével volt azonos a műveltség fogalma többé-kevésbé a háború előtti, a materiában és a mennyiségben lényegét látó oktatásban – állapítja meg Lux Gyula, aki szerint *„művelt embernek minősítettek mindenkit, aki bizonyos mennyiségű ismeretre tett szert, s ezt a műveltséget az iskolai évek és a bizonyítványok számával mérték. Aki valamiféle diplomát szerzett, vagyis tanúságot tett arról, hogy bizonyos mennyiségű ismeretanyagot beemlézett, azt minden további nélkül művelt embernek minősítették”* (Lux, 1934/35:143). Az oktatók többsége csak a saját tárgyában jártas „szakbarbár” volt. *„A régi tanítási mód mellett a tanító meglehetősen nagyobb általános műveltség nélkül is, mert ő beszélt, ő kérdezett, a tanulónak csak az általa feladott kérdésekre kellett felelnie. A tanuló sohasem kérdezett, neki csak befogadnia kellett.”*

Az Erdélyi Iskolában szinte legtöbbet publikált magyarországi nevelési szakember, Drozdy Gyula szerint a korábbi iskola nem is annyira az értelmet, mint az emlékezetet igyekezett fejleszteni. *„Minél több ismeretet tudtak az emlékezetbe belegyömöszölni, annál jobb volt az iskola. Ebből következett aztán az a verbalisztikus irányzat, amely sokszor a tanultak tartalmával nem törődött, hanem csak azt nézte, hogyan tudja szavakkal reprodukálni a tanuló azt, amit az*

emlékezetben egyszerűen elraktározott' (Drozdy, 1936/37:4). Az emlékezetet „teherhordó képességének összeroskadásáig” (György, 1937/38:4). gyötrő iskolában nem a gyermek, hanem a tananyag állt a tanítás középpontjában.

1936-ban György Lajos még mindig racionalista szelleműek nevezi korának nevelési koncepcióját, amely merev tantervhez igazítja és „szinte lélegzetvételt sem engedve elviselhetetlen módon nyomja” a tanárt és a tanítót.

Megjegyezzük, hogy György Lajos (és az Erdélyi Iskola többi, a tanterv-kérdésben állást foglaló szerzője) csupán a tantervhez való merev és kizárólagos igazodást vette el, nem kívánta teljesen kiiktatni azt. Az ő javaslataik nem tévesztendő össze az új pedagógiai irányzatok között jelentkező ún. pedagógiai impresszionizmussal, mely teljesen elvetette a tantervet, s a terv nélküli tanítást eszményítette. Utóbbinál a gyermek érdeklődése volt a meghatározó, a kiindulópont, a tanító pedig átengedte magát az önként egymásba fűződő eszmék menetének, asszociációjának. A tanító igyekezett ugyan az ilyen módon megmutatkozott anyagmennyiséget bizonyos tárgykörök szerint rendezni, s áttekinthetővé tenni, de ezt is csak bizonyos önmaguktól adódott pillanatokban tette. Nem volt osztályrendszer, csak különböző korú és értelmi fejlettségű gyermekek spontán módon kialakult csoportjai. Elhagyták a helyesírást, s a fonetikus írásmódot akarták megkezdeni. A szépírást mellőzték, mint az egyéni jellegű írás kifejeződésének kerékkötőjét. Előtérbe helyezték viszont a művek olvasását és a társalgást. Külön tárgy csak a számolás, a föld- és természetismeret maradt. Legfontosabb volt a lírai költészet, melyben az élet átérzésének legszebb megnyilatkozását látták (Gergely & Becker, 1915:290).

A régebbi kor és az új idők gimnáziumai között nem a román nyelv és a román nemzeti tárgyak előtérbe nyomulása a legnagyobb probléma – írja –, hanem az hogy „*lelki és szellemi egységét mereven más két világnézet zilálja. Ezért nem tud sem egyik, sem másik irányban kielégítővé formálódni*” (György, 1935/36:291).

Márton Áron a természetfölöttitől való elszakadást jelölte meg a nevelésügyi krízis egyik kiváltó okaként: „*sem fejlett kultúra, sem bőséges tudomány nem ér semmit és nem segít; az életet nem jobbá, hanem bizonytalanabbá teszi, ha beéri a természetessel*” (Márton, 1933/34:105). A régi iskola azért vesztett irányt, mert felforgatta az értékek rendjét. „*Nem volt egy legnagyobb érték – írja –, amihez a többit mérje, s a természetes sorrendet megtartsa. A lélek nem volt fontos, csak az értelem.*” Másik helyen Márton Áron „nagyképűnek” nevezi a letűnt idők nevelési irányzatát, mely „*bölcséletében romlatlan emberi természetről, a tudomány látható eredményeitől megkísértve pedig az ember mindenhatóságáról ábrándozott*” (Márton, 1935/36:1). A vad ösztönök által elszabadult ember kezében pedig a tudás gonosz eszköznek bizonyult, és „a kettő – a szédületes tudás és a feltétlen ösztön – együtt poklokra hurcolta végig az istennélevésről képzelődő földi férget”. És az apák bűneiért – akik „*hosszú időn át bölcselkedve tagadták az eget [...] a tudományt önmagáért művelték, ismereteket közöltek a több tudásért, értékelés nélkül, pusztán a haladás nevében*” – a fiak bűnhődnek (Márton, 1933/34:105). A múltban elkövetett bűnöket pedig csak úgy tehetik jóvá, ha az „*egyensúlyozó természetfölötti pontot*” újra megtalálják.

Helyes módon és helyes irányba kell tehát nevelni ezen túl – ez volt minden elemző végkövetkeztetése; a „lelki elvadulástól” a jó irány felé vezető út megtervezését pedig az „új” pedagógiától várták. Az új rendszer számolt is a régi hibáival, hiányosságaival és azokon átlépve külső-belső reformot követelt az iskolától. „*A mai iskola négy fala már nem rideg tanterem, ahol a gyermeki lélek friss kibontakozását hervasztó dér csapja meg, hanem a lélekfejlesztés szentegyháza, ahonnan új embertípusnak kell a jobb jövő irányába útra kelnie*” – hirdette Kolozsvári

Kolos álnéven (is) György Lajos, aki hosszú cikkben elmélkedett a gyermeki lélek szentségéről és az azt tiszteletben tartó, finom módszerekkel fejleszteni hivatott új nevelésről (Kolozsvári, 1935/36:3-5). A rossz nevelésért a rossz elveket, a gyermekre nem figyelő pedagógusokat, szülőket tette felelőssé: *„Miért van olyan kevés jó nevelő a családban és az iskolában? Azért, mert nem értjük meg azokat, akiket nevelni akarunk, azért, mert a nevelő és a gyermek viszonya még mindig nem tudja megtalálni lelki összhangját a tabernákulumban.”* (Egy „kiválónak” nevezett magyar pedagógus szóhasználatát átvéve György Lajos a gyermeket „Isten legdrágább edényének, Isten mozgó tabernákulumának” nevezte.) *„A legtöbb ember azt hiszi, hogy le kell szállnia a gyermekhez, amikor nevelni akarja, pedig ellenkezőleg áll a dolog. Fel kell emelkednie hozzá. A gyermek tiszta. Ha hozzá akarsz nyúlni, neked tisztábbnak kell lenni, mint a gyermeknek”* – írta.

Az új pedagógiák előtérbe hozták a gyermek megismerését, s ez a munka feltételezte a neveléstan legfontosabb segédtudományaként számon tartott lélektan eredményeinek ismeretét. Ide kapcsolódóan, a testi és lelki érés természetes (és természetellenes) folyamatainak elemzését tűzte ki céljául hét lapszámon át közölt tanulmányaiban Cser János (1936/37, 1937/38). A tanítók megismerési munkájának segítésére részletes táblázatokot, előre megtervezett „személyiségi íveket” is közzé tett. Szintén a legújabb pszichológiai irányzatok figyelembe vételével szerkesztette meg a gyermek megismeréséhez segítséget nyújtó dolgozatait Székely Károly (1937/38) Írásait elsősorban *Turmlitz Ottó* grazi egyetemi tanár neveléslélektani munkáira építette. Vásárhelyi (György) Lajos a tanuló és környezete jobb megismeréséhez praktikus módszereket javasolt. A szülőértekezletek tartásához fűzött tanácsai mellett különösen ajánlotta a környezettanulmányok készítését, amelyek célja az, hogy *„a tanító 1. jobban megismerje a gyermeket; 2. tisztán lássa a gyermeket ért hatásokat; 3. közvetlen kapcsolatot teremtsen a szülőkkel; 4. alkalmas tanácsokat adjon a gyermek nevelésére”* (Vásárhelyi, 1938/39:445).

Az új elvek elsősorban a passzív figyelésből akarták kibillenteni a tanulót és az aktív, cselekedtető, munkáltató oktatásba kívánták bevonni őt. *„Ma a tett, a tevékenység, az aktivitás a lényegünk. Ma azt akarjuk, hogy olyan nemzedék nőjön fel körülöttünk, amely a népünk jelenkori életét megérti, abba öntudatosan beleáll s a helyesen felismert társadalmi és kulturális feladatok szellemében dolgozik”* – fogalmazott György Lajos (György, 1933/34:4). *„Ha a kultúra nem egyik vagy másik lelkierőnek a megnyilvánulása, hanem az egész lélek együttes munkája, akkor az iskolának is, nem csupán egy erőnek, hanem az összes lelkierőknek kifejlesztésére s így az egész ember kiképzésére kell törekednie. A nevelő célú új iskolában tehát kisebb tudásmennyiségre van szükség, de olyan emberformáló s ügyes beállításban, amely az értelem fejlesztése mellett a lélek akarati s érzelmi tartalmára is tekintettel legyen”* – határozta meg szinte programszerűen az Erdélyi Iskola számára is követendő utat a szerkesztő már az első lapszámban. Magyar Tamás álnéven írt cikkeiben részletesen kifejtette, miképpen segíti a megértési/tanulási mechanizmust a cselekvéssel összekapcsolt oktatás. *„A szó vagy valamely jelenségnek kísérlettel való egyszerű bemutatása röpké, hamar elillanó nyomokat hagy a gyermek lelkében. Sokkal nagyobb nevelői érték rejlik a cselekvő szemléltetésben, a munkában. Éppen azért a szellemi önmunkásság mellett cselekedtessünk, dolgoztassunk úgy, hogy a cselekvést, a munkát vagy a megértés, vagy pedig a megértett anyag begyakorlásának szolgálatába állítsuk. [...] Ha a tanítást cselekvéssel kapcsoljuk össze, ezzel magát az elméleti belátást fejlesztjük, az erkölcsi és jellemképzést irányozzuk és az ügyesség elsajátítását előmozdítjuk.”* (Magyar, 1933/34:13-14) Általánosan követendő elvként hirdette az erdélyi pedagógusok számára is, hogy a

tervezett tanulási folyamatban – lehetőség szerint – minden ismeretet szellemi vagy fizikai munkával, azaz öntevékenység által szerezzon meg a tanuló. „Az iskola a tevékenység, a tett, a cselekvés, az öntevékenység iskolája legyen, s adjon felelet a gyermek lelkében felmerülő kérdésekre” – kérte (György, 1933/34:109). A munkaiskola mellett szállt síkra Lux Gyula is: „Ma már tisztán látjuk, hogy magasabb műveltséget és jobb nevelést csak a munkaiskola elve alapján álló oktatással tudunk nyújtani.” (Lux, 1934/35:143) György Lajos a munka lényegében rejlő tervszerűsége hívta fel a figyelmet, amellyel valamely jó vagy hasznos dolog elérésére törekszik a cselekvő ember. A lélektan bebizonyította, hogy minden emberben ott rejlik a munkaösztön. „Ha a munka nem egyéb, mint a lélekben rejlő cél elérése tervszerű, logikai úton, ha benne tulajdonképpen a lélek önkéntes öntevékenysége jut kifejezésre – írta –, akkor a munka egyike a legnagyobb nevelői értékeknek. Olyan nagy nevelő érték, amelyet vezető elvül kell választanunk.” (György, 1933/34:107) A könyv iskolájának, a szó iskolájának, a tanulás iskolájának nevezett régi iskolával szemben az új iskola által meghirdetett munkatanítás tehát nem külön tantárgyat, hanem módszertani elvet jelölt. A szerzők egybecsengő véleménye szerint ugyanis a „munkáltatás” szabad teret enged a tanuló értelmi- és akaraterejének kifejtésére, és itt a tanító helyett a – cselekvő – gyermek lép előtérbe. A tanító csak ösztönöz, tanácsokat ad, felvilágosít és irányít. A gyermek megfigyel, tapasztalatokat szerez, áttekinti a munkahelyzetet, előteremti a munkaeszközöket, gondolatait szóban, írásban és különféle kézi foglalkozásokban fejezi ki. „Minden belőle indul ki, az ő világából, s mindent lehetőleg önmagától tesz. [...] A tanítást a tanuló vezeti, ő teszi meg a tévutakat és a kerülőket, közben azonban ereje gyarapodik, bátorsága és önbizalma növekedik.” (György, 1933/34:232) Az önelhatározásból végzett munka a lélek erőit is megmozgatja így, s az értelmi képzést a lelki nevelés szolgálatába állítva a „gyermek egyéniségének harmonikus kifejlesztésére törekszik” (György, 1933/34:349). Az értelem akkor nevelődik helyes irányba – fejtegette György Lajos –, ha olyan ismeretekkel gyarapodik, amelyeknek a gyermek életében hasznát is veheti. „Nemcsak szélesíteni, de mélyíteni is kell a tudást” (Magyar, 1934/35:8) – írta, majd több, ezt segítő alapelvet sorolt fel. Először is helyesen kell csoportosítani a tananyagot, és helyes módszereket kell megválasztani annak átadására. A megismertetendő anyag helyes csoportosításának főelve pedig szerinte az, hogy az ismereteket nem elszigetelten kell tanítani, hiszen „az ismeretek egységes összekapcsolása az egész tanítás legfőbb elve”. György Lajos egyetért azon reformpedagógusokkal, akik szerint a tanításnak tulajdonképpen nem is volna szabad tantárgyakra szétválnia, vagy ha mégis – a tudomány egyre nagyobb differenciálódásával párhuzamosan – elkülönülnek a tárgyak, az ismeretek összetartozását folyamatosan kellene ismertetnie a tanítónak. Neki „mintegy bele kell látnia a gyermek lelkébe, ismernie állapotát, hogy azt a kis lökést adhassa meg neki, mely erejét mozgásba hozza”. Külső impulzus hatására öntevékenység születik így, s ennek nyomán – s a kialakult készségek segítségével – tartósabb, biztosabb ismeret. „Nem szókkal kell megtömni a gyermek elméjét, hanem szemléletekkel, tapasztalatokkal gazdagítani és ezek okos feldolgozásával gyarapítani. A gondolkodás egészséges szokásait, módjait kell meggyökereztetni a gyermek lelkében.” Amíg a régi iskolában cél volt az ismeretszerzés, addig a munkaiskolában „a kiművelt lélek elérésére szolgáló eszköz csupán. Az új nevelés a „régie értelmi ember helyébe az erkölcsileg kiművelt, jellemes lelket tűzi ki” (György, 1937/38:4). A munkáltatás célja, hogy „a tanuló lelkét átgyúrja, kicsiszolja, megfinomítja, nemes élmények iránt fogékonnyá tegye, magasabb rendű élet iránti vágyat ébresszen, tisztultabb erkölcsi érzéket fejlesszen, vagyis az ismeretszerzésnél nem az ismeretet

magát, nem a mennyiséget tartja fontosnak, hanem azt az eljárást, amellyel a tanuló veleszületett tehetségeit és képességeit, a tanuló egész lelkét személyiséggé tudja átalakítani” (Lux, 1934/35:143-144). És mert a lélek erőinek aktivizálását, a lélek művelését előtérbe helyezi, a modern pedagógia „végre a keresztény felfogással teljesen összhangba jutott” – állapította meg György Lajos (György, 1935/36:291).

Márton Áron szerint az új elvekkel és módszerekkel „erőfeszítések árán” is meg kell ismerkedni, „hiszen nekünk, és különösen itt, egészséges testű-lelkű emberekre van szükségünk” (Márton, 1935/36:1). Az új iskola feladata az egész ember nevelése tehát, amelynek az értelem képzésével „legalább arányosan” az akaratot és az érzelmi világot is művelnie kell. Akarat nélkül nincs aktív cselekvés, viszont „az aktivitáshoz nem elég csupán az akarat, mert a tenni, cselekedni akaró embernek azt is tudnia kell, hogy mit és miért akar – figyelmeztetett Drozdy Gyula (Drozdy, 1936/37:5). Az akaratot nem irányíthatja csak az önérdek, annál „nemesebb hajtóerő” kell mozgassa, amely a másik gyermek, a másik ember, azaz a szűkebb és tágabb társadalma érdekeit is szem előtt kell tartania.

Az Erdélyi Iskola szerzői – az új iskola elveivel egybecsengően – a szociális nevelés kérdésére is jelentős figyelmet fordítottak. A budapesti iskolaalapító Nemesné M. Márta egyszerű módon magyarázta el pedagógustársainak az Erdélyi Iskolában a szociális nevelés lényegét: „mi, emberek, emberek társaságában élünk, és jó lenne, ha minden egyes ember jól érezné magát ebben az emberi közösségben. A társadalmi nevelés tehát az egyént képessé akarja tenni arra, hogy egyéni érdekeit harmonikusan egyeztesse a közével. Ezért a gyermeket rá kell szoktatni arra, hogy alkalmazkodjék a társadalomhoz, tekintettel legyen embertársaira s erejéhez mérten azok szolgálatában álljon” (Nemesné, 1933/34:110). A másokra figyelő, szociálisan érzékeny ember kialakításához Mosdóssy Imre az ún. „optimista nevelést” tartotta feltétlenül fontosnak, hiszen „az optimizmus egyik legerősebb fegyvere az emberszeretnek Vigasztalni, bátorítani, jót tenni másért, áldozatot hozni csak optimista ember tud” (Mosdóssy, 1933/34:239).

György Lajos (Vásárhelyi álnéven írt cikkében) is óvva intett szülőt és pedagógust attól, hogy kiölje az örömet a gyermekből, hiszen „az öröm a lélekre nézve ugyanaz, mint a friss levegő és a napfény a testnek” (Vásárhelyi, 1935/36:174). Szerinte a gyermeket az öröme nem kell megtanítani, ő „ebben a tekintetben nagyobb életbölcsességgel rendelkezik, mint a felnőtt”. Ha a lassú ütemű, felfedezettő, mértékkel jutalmazó, kellő önbizalom megőrzésére törekvő nevelés meghagyja (sőt fokozza!) a gyermek örömét munkájában, az nem válik céltalan, búskomor felnőtté. A régi oktatási rendszerben az számított jó tanítónak/tanárnak, aki előadásával lebilincselő módon egész óra során magához tudta ragadni a tanulók figyelmét, s csendre tudta inteni az olyan tanulót, akiből kikívánczolt a tárgyhoz fűződő valami mondanivaló. Az új elvek azt kívánják, hogy a tanító ne szerepeljen, hanem tanítványainak adjon erre lehetőséget. Ennek érdekében még az osztály berendezését is át kell alakítania. „ma az iskolapad a maga felemelhető könyvvállványával és felcsapódó ülőkéjével a pedagógiai lomtárba kezd kerülni, hogy helyet adjon a munkaasztaloknak, amelyek körül a tanulók akár önállóan, akár csoportokban végzett szorgos munkája folyik” (Loczka, 1934/35:394).

Hasonlóan fontos elvként hirdették az Erdélyi Iskola szerkesztői a munka megszerettetését és a családi életre nevelést. Utóbbi értelmében az iskolának tervszerűbben kell előkészítenie a jövő szülőket nevelői feladataikra. Az Erdélyi Iskola szinte minden lapszámának írásai között található olyan, amelyik az iskola ilyen irányú feladatait hangsúlyozza vagy a családi élet értékét emeli ki. A *Szülők Iskolája* című rovat szerzői több alkalommal is felhívták a szülők figyelmét arra,

miképpen nevelhetnek jó családapákat és családanyákat gyermekeikből, s miként állíthatják a családot mint értéket és megtartó erőt az iskolás korosztály elé.

Az Erdélyi Iskola közölte az 1936-ban ötödször megrendezett nemzetközi családnevelési kongresszus előadásai és megbeszélései alapján szerkesztett és kiadott irányelveket is (Tamás, 1936/37:52). *„A család és a családias érzés nevelése mellett az iskolának is síkra kell szállnia, hogy a házasság tisztaságát, felbonthatatlanságát, célját tervszerűen mentsük, vonatkozásait feltárjuk s kitartó neveléssel ismét azzá az élethordozó és boldogságfakasztó szeretetközösséggé tegyük, aminek Isten az ember és a nemzet érdekében szánta”* – buzdított Márton Áron (Márton, 1937/38:2). Ugyanide kapcsolódik a – főképpen Olaszországban, Németországban és Lengyelországban elterjedt – háztartási oktatás szorgalmazása is.

A modern pedagógia „egyik legbonyolultabb és legtöbb elmélyedést kívánó” problémájaként (Vásárhelyi, 1936/37:338) emlegetett fegyelmezés kérdésével is több írás foglalkozott az Erdélyi Iskolában. György Lajos (az új irányzatok legtöbbszörrel összhangban) nem vetette el a büntetést, de a testi fenyítésen alapuló „nevelést” – annak későbbi kihatásait ismerve – határozottan ellenezte. Foerster Frigyes Vilmos, német pedagógus elmélete mentén haladva két tanulmányban (Walter, 1938/39) is tárgyalta a fegyelmezés kérdését. *„Foerster azt kívánja, hogy a gyermek maga törje meg saját alantas akaratát és így önként engedelmeskedjék. Eleinte némi kényszer alkalmazását elkerülni nem lehet, mégis nevelésünk csak akkor arat igazi diadalt, ha önkéntes engedelmességre törekszik. Önkéntes engedelmességet azonban vesszővel, fülhúzással és más érzéki fenyítéssel el nem érünk soha, mert ezek lealacsonyítják, megalázzák az embert és kiirtják belőle a szemérmességet, a becsületérzést”* (Walter, 1938/39:29). Az igazi engedelmességet igénylő fegyelemnek nem szabad sértenie a személyiséget, írja arrébb, és miután számba veszi a helytelen fegyelmezés káros hatásait és következményeit, hosszasan ismerteti az önfegyelmezésre irányuló, a gyermek méltóságát szem előtt tartó nevelés elveit, módszereit.

Az új szemléletű pedagógiai elvek ismertetésén túl az Erdélyi Iskola a komplex pedagógiák bemutatására is vállalkozott. György Lajos megismertette az olvasókkal a Dalton-Plant, a Winnetka-rendszert, a Jena-tervet, Montessori Mária pedagógiáját, a budapesti Családi Iskolát és a Domokos Lászlóné által alapított Új Iskolát (György, 1933/34). Két évvel később Székely Károly három lapszámban is munkaiskolai módszereket, külföldi megvalósításokat mutatott be. Első tanulmányában a vonatkozó szakirodalom alapján elméleti kérdéseket tárgyalt, majd részletezte, hogyan ültették át a gyakorlatba a különféle kidolgozott módszereket több európai és amerikai ország iskoláiban. Az első részben a müncheni Kerschensteiner György és a lipcsei Scheibner Ottó elméleti fejtegetései mentén haladt (Székely, 1936/37a), a másodikban az Amerikai Egyesült Államok, Olaszország, Németország és Oroszország neves pedagógusainak (John Dewey, Montessori Mária, Berthold Ottó, Kerschensteiner György, Gaudig Ottó, Scheibner Ottó és Östreich Pál) elméleteit és iskoláit mutatta be (Székely, 1936/37b), majd a harmadik közleményben a György Lajosnál tágabb pedagógiai áttekintést és leírást adott a magyar iskolákról. Olaszországi pedagógiákról, illetve azok alkalmazásáról többen is beszámoltak az Erdélyi Iskolában. Külön ismertető olvasható Giovanni Gentile, Don Bosco és a régi, ám újra sikerrel alkalmazott decurio-módszerről is. Az olasz iskolareformot és Gentile módszerét Baráth Béla ismertette (Baráth, 1933/34), Don Bosco „tüneményes pedagógiáját” Veress Ernő (Veress, 1933/34), s a decurio-rendszert pedig Erőss Alfréd (Erőss, 1939/40). Don Bosco rendszerét a nagy nevelő szentté avatása

alkalmából közölte Veress Ernő, különösen ajánlva azt az erdélyi magyar tanítóságnak. „*Ha valahol, akkor itt érezhetünk hálát a donboscói eszmék iránt, ahol az iskola és a nevelés ügyét nehéz lélekkel, kötelességszerű áldozattal s bizony sokszor kesernyés szájjal hordozzuk*” – írta (Veress, 1933/34:355).

Az Erdélyi Iskola lapszámait tanúsítják, hogy a lapalapító szerkesztők által kezdetben meghatározott irányt mindvégig sikerült tartani: a gyermekközpontúságra épített új pedagógiák folyamatosan ott voltak a folyóiratban, az általuk hirdetett szemlélet így az erdélyi pedagógusok széles rétegéhez eljutott. A kapcsolódó témájú tanulmányok, hosszabb leírások, a reformtörekvések sikeres (vagy sikertelen) külföldi alkalmazásáról, a különféle külföldi konferenciákról, továbbképzőkről szóló híradások és az új irányzatokat ismertető legújabb külföldi és magyar könyvek, folyóiratok ismertetői folyamatosan jelen voltak az Erdélyi Iskolában.

György Lajos és Márton Áron a politikai, gazdasági és kulturális válság okát elsősorban a lelki válságban látta. „*Ez a lelki válság legszembetűnőbbben éppen a nevelésben mutatkozik*” – fogalmazott György Lajos (György, 1933/34:3). Véleménye szerint a világháború épp az emberbe vetett hitet rendítette meg leginkább. „*Megrendítette azt a bizalmunkat, hogy egyáltalában lehetséges-e az emberi lelket a kultúra képére formálni. Ez sok gondot és gondolkodást okozott, amiből annyi mindenestre máris kitűnt, hogy napjaink iskolája, amely a lelkeket a válságból ki akarja vezetni s a jobb jövő munkálását tekinti feladatának, nem haladhat a régi mederben s nem dolgozhatik a világháború előtti nagyon is megrozsdásodott nyikorgó módszerrel. Új korszakba léptünk, s az új korszaknak új iskola kell!*” – Írásunknak talán sikerül láttatnia, hogy az Erdélyi Iskola ennek az új iskolának és az új pedagógiai szemléletnek erőteljes szócsöve volt az anyaországtól keletre szakadt területeken.

Irodalomjegyzék

- BARÁTH Béla (1933/34): Az olasz iskolareform. *Erdélyi Iskola*, 1 (7-8), 367-369.
- CSER János (1936/37): A gyermek megismerése. *Erdélyi Iskola*, 4 (1-2), 26-35.; 4 (3-4), 165-170.; 4 (5-6), 312-320.; 4 (7-8), 452-457.
- CSER János (1937/38): A gyermek megismerése. *Erdélyi Iskola*, 5 (1-2), 24-25.; 5 (3-4), 153-158.; 5 (7-8), 419-422.
- DROZDY Gyula (1936/37): Modern nevelés, modern iskola. *Erdélyi Iskola*, 4 (1-2), 3-7.
- ERŐSS Alfréd (1939/40): Az iskola a nevelés szolgálatában. *Erdélyi Iskola*, 7 (1-2), 6-10.
- GERGELY J. & BECKER, J. (1915): Az impresszionista pedagógia. *A Gyermekek*, 8 (5), 290.
- GYÖRGY Lajos (1933/34): Az iskola válsága és új iránya. *Erdélyi Iskola*, 1 (1-2), 3-4.
- GYÖRGY Lajos (1933/34): A munka elve a modern pedagógiában. *Erdélyi Iskola*, 1 (3-4), 107-109.
- GYÖRGY Lajos (1933/34): A cselekvő iskola és napjaink életérzése. *Erdélyi Iskola*, 1 (5-6.), 231-232.
- GYÖRGY Lajos (1933/34): Az új iskola módszerei. *Erdélyi Iskola*, 1 (7-8), 349-351.
- GYÖRGY Lajos (1935/36): Hitvallásos középiskoláink szelleme és hivatása. *Erdélyi Iskola*, 3 (5-6.), 291-294.
- GYÖRGY Lajos (1937/38): Mit vár az iskola és az élet a tanítótól? *Erdélyi Iskola*, 5 (1-2), 3-8.
- KOLOZSVÁRI Kolos (GYÖRGY Lajos, álnéven, 1935/36): Isten mozgó tabernákuluma. In: *Erdélyi Iskola*, 3 (1-2), 3-5.
- LOCZKA Alajos (1934/35): A munkáltató oktatás és a tankönyv kérdése. *Erdélyi Iskola*, 2 (7-8), 394-396.
- LUX Gyula (1934/35): A munkaiskola és a tanítói önképzés. *Erdélyi Iskola*, 2 (3-4), 143-145.

- MAGYAR Tamás (György Lajos, álnéven, 1933/34): A cselekvő iskola tanítási elvei. *Erdélyi Iskola*, 1 (1-2.), 13-14.
- MAGYAR Tamás (György Lajos, álnéven, 1934/35): Értelmi nevelés a népiskolában. *Erdélyi Iskola*, 2 (1-2.), 8-14.
- MÁRTON Áron (1933/34): A katolikus pedagógia feladata. *Erdélyi Iskola*, 1 (3-4.), 105-106.
- MÁRTON Áron (1935/36): Iskola kitárt ajtókkal. *Erdélyi Iskola*, 3 (1-2.), 1-2.
- MÁRTON Áron (1937/38): Család és nép. *Erdélyi Iskola*, 5 (1-2), 1-2.
- MOSDÓSSY Imre (1933/34): Az optimizmus a nevelésben. *Erdélyi Iskola*, 1 (5-6), 239-241.
- NEMESNÉ M. Márta (1933/34): Az új iskola szociális nevelése. *Erdélyi Iskola*, 1 (3-4), 110-115.
- SZÉKELY Károly (1936/37): A munkaiskola – I. *Erdélyi Iskola*, 4 (3-4), 171-175.
- SZÉKELY Károly (1936/37): A munkaiskola – II. *Erdélyi Iskola*, 4 (5-6), 321-326.
- SZÉKELY Károly (1936/37): A neveléslélektan fő kérdései. *Erdélyi Iskola*, 5 (3-4), 140-142.; 5 (5-6), 196-301.
- TAMÁS Ernő (1936/37): A gyermeknevelés mai irányelvei. *Erdélyi Iskola*, 4 (1-2), 50-53.
- VÁSÁRHELYI (GYÖRGY) Lajos (1935/36): Amit minden szülőnek tudnia kell. *Erdélyi Iskola*, 3 (3-4), 174-177.
- VÁSÁRHELYI (GYÖRGY) Lajos (1936/37): Meg kell-e verni a gyermeket? *Erdélyi Iskola*, 4 (5-6), 338-339.
- VÁSÁRHELYI (GYÖRGY) Lajos (1938/39): Az iskolai élet rendje. *Erdélyi Iskola*, 6 (7-8.), 445-449.
- VERESS Ernő (1933/34): A szeretet és a bizalom rendszere. *Erdélyi Iskola*, 1 (7-8), 355-360.
- WALTER Ambrus (1938/39): Az iskolai fegyelem átalakítása és az életre való nevelés. *Erdélyi Iskola*, 6 (1-2), 26-32, 3-4. sz. 167-174.